

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 46 Volume: 9 Issue: 46

Ekim 2016 October 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE ALEMDÂR MUSTAFA PAŞA'NIN KABİR NAKLİ SERÜVENİ THE GRAVE ADVENTURE OF ALEMDÂR MUSTAFA PASHA DURING THE II. CONSTITUTIONALISM Mensure ÖZTÜRK*

Öz

1808 Kasım'ında Bâb-ı Âli'nin yeniçeriler tarafından muhasara edilmesi ile tarihte Alemdâr vak'ası olarak yerini alacak olan bu vahim durum cereyan etmiş ve sadareti yalnızca 3 ay 18 gün kadar sürecek olan Alemdâr Mustafa Paşa, bu ahval karşısında cesurca kendi yaşamına son vermiştir. Ölümünden sonraki sancılı süreçte kabir yerinin tam olarak belli olunamamasından duyulan rahatsızlık sebebiyle II. Meşrutiyet'in ilân edilmesinden sonra Tarih-i Osmanî Encümeni'nin de katkılarıyla ilk olarak 1828 senesinde defnedildiği Yedikule surları haricindeki mezarı üzerine bir türbe inşa edilmesine ve daha sonra da buranın tren raylarına tesadüf nedeniyle kabir yerinin değiştirilerek Zeynep Sultan Camii Haziresine nakledilmesine karar verilmiştir. Bu çalışmada Alemdâr'ın vefatından yaklaşık 1 asır sonra yaşanan bu kabir nakilleri sürecinde meydana gelen durumlar, arşiv belgelerinden elde edilen bulguların aktarılması bâbında aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alemdâr Mustafa Paşa, Tarih-i Osmanî Encümeni, II. Meşrutiyet Dönemi, Zeynep Sultan Camii, Kabir Nakli.

Abstract

In the October of 1808 with the besiege of the Bâb-ı Âli by the janissaries, this terrible situation has occurred which has placed as Alemdâr event in the history and who had been the grand vizierate for only 3 months and 18 days Alemdâr Mustafa Pasha, ended his own life with bravery. In the hard process after his death, with the discomfort because of the uncertainty with the placement of his grave, after the proclamation of the second constitutionalism with the contribution of the Tarih-i Osmanî Encümeni it has been decided to make a mausoleum on his grave which is besides the Yedikule City Walls and then to carry his grave and transport it to the Zeynep Sultan Mosque Attendance because this place crossed with the train rails. In this study the conditions which has occurred while the transport was making of the Alemdâr's grave after a century of his death, will be tried to be dissolved with the findings from the archive documents.

Keywords: Alemdâr Mustafa Pasha, Tarih-i Osmanî Encümeni, II. Constitutionalism Period, Zeynep Sultan Mosque, Grave Transport.

Giriş

XIX. yüzyılın başlarında tarihsel bir kişilik olarak varlığını hissettiren Alemdâr Mustafa Paşa, 1765 senesinde Hacı Hasan adlı bir Rusçuk yeniçerisinin oğlu olarak Hotin'de dünyaya gelmiştir.¹ Kaynaklarda gayet cesur ve mert bir şahsiyet olarak tanımlanan Mustafa Paşa, III. Selim döneminde ivme kazanan reform hareketlerindeki etkin rolüne müteakip yenilik taraftarlığıyla da bilinmektedir.²

Osmanlı Devleti'nde savaşlar, isyanlar ve merkezîyetçilik politikalarının ağırlık kazandığı bu dönemde, Alemdâr Mustafa Paşa'nın Rumeli'de önemli bir askeri kuvvete sahip olması, cehaletine rağmen idari vazifelerde bulunmasına olanak sağlayarak nüfuz ve şöhretini artırmıştır. Rumeli taşrasında baş gösteren isyancıların etkisiz hale getirilmesinde etkin bir görev üstlenen Alemdâr Mustafa, efendisi Tirsiniklizâde'nin ölümüyle de Rusçuk âyanlığına haiz olmuştur. Bu durumu dönemin padişahı III. Selim'e arz ederek devlete olan itaatini bildiren Alemdâr, bir bakıma sultanın hükmüne sadık kalacağını da göstermiştir. Yine aynı dönemde devam eden Osmanlı-Rus savaşlarında mağlubiyet elde eden Alemdâr Mustafa Paşa, kısa sürede idari görevlerine haiz yeni rütbeler kazanmış ve vezirliğe kadar yükselmiştir. Böylece Rumeli coğrafyasında mühim bir payeye sahip olmuştur.³

III. Selim, 1807 isyanı akabinde tahttan indirilmesine müteakip kendisini tekrar iktidara getirmek gayesi ile Alemdâr Mustafa Paşa ve *Rusçuk Yaramı* olarak bahsi geçen bir grup yenilik taraftarının İstanbul'u

* Dr., Tarih Anabilim Dalı, mensurekizil@hotmail.com.

¹ Uzunçarşılı, Alemdâr'ın 1747 senesinde doğduğunu iddia etmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1942). *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yıldızoğlu Süleyman Ağalar ve Alemdâr Mustafa Paşa*, Ankara, s. 40; Ancak Hayrettin Ziya Taluy ve Kalost Arapyan, Alemdâr'ın öldüğünde 44 yaşında olduğunu bu sebeple 1765 yılında doğmuş olabileceğini ifade etmişlerdir. Kalost Arapyan (1943). *Alemdâr Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*, Ankara, s. 56; Hayrettin Ziya Taluy (1945). *Yurt İçin Alemdâr Mustafa Paşa*, Ankara, s. 56.

² Abdurrahman Şeref (2005). *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Yayına Hazırlayan: Musa Duman), İstanbul: Bilimevi Basın Yayın, s. 375.

³ Ahmet Cevdet Paşa (1984). *Tarih-i Cevdet*, C. IV, İstanbul: Üçdal Neşriyat, s. 2039; A. Cemal Erksan (1950). "Selim III ve Alemdâr Mustafa Paşa", *Tarih Dünyası*, Özel Sayısı, İstanbul: Saka Matbaası, s. 8.

zorlaması esnasında öldürülmüştür.⁴ Bu olay esnasında Alemdâr Mustafa Paşa, II. Mahmud'un tahta çıkmasında göstermiş olduğu gayretlerin de etkisi ile sadaret mührünü alarak yönetmeye muktedir olmuştur.⁵ Ancak ne var ki Alemdâr, yaşamının büyük bir kısmını Rusçuk'ta geçirmesi dolayısıyla devleti yönetecek yeterli tecrübeden yoksundur. Bu sebeple ilk olarak devlet işlerinin yürütülmesinde kendisine rehberlik edecek idari bir kadro oluşturmuştur. Büyük çoğunluğu Rusçuk Yaranından olan bu idari kesim, Alemdâr'ın kısa süren sadaret dönemi boyunca yönetsel tatbikatında mühim bir yetkiye sahip olmuşlardır.⁶ Alemdâr Mustafa Paşa'nın iktidarı sırasında *Meşveret-i Amme* adı altında büyük bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda ele alınan konulardan en mühimi padişah ve âyanlar arasında bir ahitname niteliğindeki *Sened-i İttifak*'ın mühürlenmesi meselesi olmuştur. Diğer bir önemli mevzu da yeniçeri ocağının nizâma sokulması konusudur. Bu hususta etkin rol üstlenen Sadrazam Mustafa Paşa, *Sekban-ı Cedîd* adı altında eski Nizâm-ı Cedîdçi Vezir Kadı Abdurrahman Paşa'nın askerlerinden oluşan yeni bir ordu kurulmasını sağlamıştır.⁷

1223 senesi Şaban ayının 8. Perşembesi olan 30 Eylül 1808'de ulema, devlet ricali, ocaklı, Rumeli ve Anadolu askeri, Sultan II. Mahmud'un geldiği İmrahor Kasrı önünde kaldırılan Nizâm-ı Cedîd tarzında ve *Sekban-ı Cedîd* adında yeni bir askeri teşkilat kurulmasını taahhüt etmişlerdir.⁸ Bu olay ile evvelden beri kendisinden pek haz etmeyen yeniçeri ocağının bütün dikkati Alemdâr'ın üzerine çekilmiştir.

1. Bâb-ı Âlî'nin Ablukaya Alınması ve Alemdâr'ın Ölümü

Alemdâr Mustafa Paşa ve *Rusçuk Yaranı* iktidarı ele geçirdikten sonra kendi güçlerine engel olabilecek ve irtica hareketlerine başkanlık etmiş olan kimseleri ya öldürtmüş ya da sürgüne göndermiştir.⁹ Bu vesile ile iktidarda tek söz sahibi kendileri olmuştur. Fakat yapmış oldukları bu faaliyetler kendilerine evvelden beri husumeti olan yeniçerileri daha da huzursuz bir hale getirmiştir. Özellikle III. Selim döneminde, IV. Mustafa'nın tekrar tahta geçmek için yeniçeri ocağını kıskırtması, yeni kurulmuş olan sekban ocağına devletin ileri gelenleri tarafından büyük önem verilmesi ve yeniçerilere sırt çevrilmesi gibi sebepler yeniçerilerin Alemdâr ve Yaranını ortadan kaldırmak için fırsat kollar bir duruma gelmesine neden olmuştur.¹⁰

Yeniçeri Ocağı, özellikle askeri alanda yapılan yeni düzenlemelerden oldukça rahatsızdır ve Kasım 1808'de vuku bulacak isyan öncesinde Alemdâr aleyhinde propagandalar açıktan açığa yürütülmeye başlanmıştır. Bâb-ı Âlî'nin duvarlarına "*Rumeli'den geldi çitak, Bayram ertesi ya kılıç oynayacak ya bıçak*"¹¹ tarzında afişler asılmasına rağmen Alemdâr Mustafa Paşa, bu türden hareketleri pek önemsemeyerek ciddi tedbirler almaya gerek duymamıştır. Yeniçeriler, söz konusu sebeplerden dolayı gizlice bir araya gelerek Alemdâr Mustafa Paşa'yı nasıl öldüreceklerine dair planlar yapmışlar ve *Sekban-ı Cedîd* askerinin sayısını daha fazla arttırmadan harekete geçmek için karar almışlardır. Bu arada Alemdâr Mustafa Paşa, hakkında söylenenlere her ne kadar ehemmiyet vermediyse de herhangi bir saldırı ihtimalini göz önüne alarak kendisini koruyan muhafızların sayısını arttırmayı da ihmal etmemiştir.¹²

1223 senesi Ramazan ayının 25. gününü 26'ya bağlayan Salı gecesi Mustafa Paşa'nın iftara gittiği Şeyhülislam konağındaki ziyafet dönüşünde Alemdâr'a yol açmak isteyen askerlerin halkı sopa ile dağıtması sırasında yaralananların kahveleri dolaşarak yeniçerileri isyana teşvik etmeleri, zaten uzun bir zamandır ayaklanma hazırlığı içerisinde olan yeniçerilerin, isyanın fitilini ateşlemesine imkân vermiştir.¹³

Sözü edilen olay akabinde yeniçeriler, kendi aralarında yaptıkları görüşmeler üzerine Alemdâr Mustafa Paşa'yı öldürmek için hazırladıkları planları uygulamaya başlamıştır. İlk olarak Alay köşkü tarafına giderek, Sadaret kethüdası dairesini yakmışlar ve etrafa ateş etmişlerdir. O esnada kurşun seslerini duyarak ne olduğunu anlamaya çalışan Sekban askerleri de yeniçeriler tarafından hedef alınmaya başlanmıştır. Vakit geçtikçe hasarın mahiyeti daha vahim bir boyuta ulaşmıştır. Yeniçeriler Alemdâr Mustafa Paşa'nın bulunduğu konağı dâhi ateşe vermişlerdir. Bu sırada haremlik dairesinde bulunan Alemdâr Mustafa Paşa,

⁴ Aysel Danacı Yıldız (2008). "III. Selim'in Katilleri", *Osmanlı Araştırmaları*, C. XXXI, İstanbul, s. 55.

⁵ BOA, HAT Nr. 1506/ 19, (21/C/1223-15/ Temmuz/1808).

⁶ Ahmet Cevdet Paşa (1984). *Tarih-i Cevdet*, C. V, İstanbul: Üçdal Neşriyat, s. 2249.

⁷ Uzunçarşılı (1942), s. 142-143; Enver Ziya Karal (1999). *Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara: TTK Yayınları, s. 92-93.

⁸ Midhat Sertoğlu (1973). "Alemdâr Mustafa Paşa Olayına Ait Bir Vekayîname: 3", *Hayat Tarih Mecmuası*, C. II, S. 12, s. 39.

⁹ İlber Ortaylı (2011). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011, s. 43.

¹⁰ Özgür Erbulut (2009). *Alemdâr Mustafa Paşa ve Hayatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 47-48.

¹¹ İsmail Hami Danişmend (1961). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. IV, İstanbul, s. 96.

¹² Yeniçerilerin dokuzuncu bölüğü, yedinci ve elli altıncı cemaat ortalarından bazı ustalar ve zabıtlar bir araya gelerek Alemdâr'ı öldürmek için gizli bir cemiyet kurmuştur. Bunlar, aralarından Alemdâr Mustafa Paşa'yı ortadan kaldırmak için bir fedai grubu seçmiştir. Bu fedai grubu Alemdâr'ı gittiği davetlerin birinde öldürecekti. Bunu haber alan Alemdâr Mustafa Paşa, korumalarının sayısını arttırmıştır. Efdalüddin (1329). "Alemdâr Mustafa Paşa", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüz 10, İstanbul, s. 1240-1241.

¹³ Fatih Ünal (2008). "Aleksander Grigoreviç Krasnokutsk'un Günlüğünden 1808 Yeniçeri Ayaklanması ve Alemdâr Mustafa Paşa Vakası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. I, S. 4, s. 582.

yanındakilerle birlikte selamlığa geçmek istemişse de her taraftan ateş edildiği için mecburen olduğu yerde kalmıştır. Alemdâr'ın yanında bulunan askerler, çevrelerini saran yeniçerileri geçerek dışarı çıkmayı teklif etmiş; fakat Alemdâr Mustafa Paşa kendisine yardım geleceğinden o kadar emin olacak ki bu teklifi reddetmiştir.¹⁴ Nihayetinde beklediği yardımın gelmediğini gören Alemdâr, yanındakilerle birlikte harem dairesinde bulunan kuleye çekilmiş ve buradan ateş etmeye devam etmiştir.¹⁵ Bu kule daha evvelden Alemdâr Mustafa Paşa tarafından onarılarak bir mahzen olarak kullanılmaktaydı. Bu sırada yeniçeriler Alemdâr'ın açtığı ateşin saklandığı mahzenden geldiğini fark etmiş ve taciz ateşlerini o yöne doğru arttırmışlardır. Ancak mahzenden atılan kurşunlara engel olamayacaklarını anlayınca, mahzenin arkasından dolanarak kubbeyi kazma ve kürek ile delmek için harekete geçmişlerdir. Alemdâr Mustafa Paşa o gecenin sabahından ikindiye kadar ateş etmeyi sürdürmüştür. Fakat hem beklediği yardımın gelmemesi hem de mahzenin kubbesindeki kazma kürek seslerinin yaklaşması üzerine Alemdâr Mustafa Paşa, mahzende bulunan barut fıçılarını ateşleyerek bulunduğu yeri havaya uçurmuştur. Patlamanın etkisiyle yüzlerce yeniçeri ölmüştür.¹⁶

Tarihe kaynaklık eden arşiv vesikalarından Servet-i Fünun gazetesinde Alemdâr Mustafa Paşa'nın sadareti ve ölümüne ilişkin şu satırlara yer verilmiştir:

"Alemdâr sadareti ihraz eyledikten sonra bu tahaccüm âlemi evvelîyesini göstermişti. Bir sayılı İstanbul âfaki birden bire isyân ateşleri içinde tutuşmuştu. Fakat bu sefer teccüdât-ı medeniyeyi istemeyen câhiller kendilerine daha kuvvetli taraftar bulmuşlardı. İsyânın yegâne hâdfi teccüd-î perverleri ve bilhassa Alemdâr idi. Asiler bir taraftan Bâb-ı Âli'yi tutuşturmışlar, diğer taraftan Alemdâr'ın dairesini muhâsara etmişlerdir. Fakat genç bir padişahın emrî ile bütün silahlarını teslim eden Alemdâr, kan ve ateş saçan bu isyan ordusuna bir türlü teslim olmamıştı. Alemdâr, etrafını saran yeniçerilere karşı pek aşına müdâfaatta bulunmuş, her türlü imdâddan vesâilden mahrûm bırakılarak saatlerce pençeleşmişti. Nihayet ateşler ve kurşunlar altında bitâp kaldığını hissedince barut mahzenini ateşlemiş kahramanlara yakışır surette fedâ-yi can eylemişti."¹⁷

Alemdâr Mustafa Paşa'nın 27 Ramazan 1223/ 16 Kasım 1808 senesinde Bâb-ı Âli'nin yeniçeriler tarafından ablukaya alınması münasebetiyle son bulan yaşamına dair meseleler müellifler arasında mutlak bir neticeye bağlanamamıştır¹⁸.

Yeniçeriler, Bâb-ı Âli yangını sonrası Alemdâr'ın arkadaşları ile nizam taraftarlarını yakalamaya çalışmıştır. Bunlardan bir kol, Defterdâr Tahsin Efendi, Sadaret Kethüdası Mustafa Refik Efendi ve Hasköy âyanını yakalayıp öldürmüştür¹⁹.

2. Alemdâr'ın Bakaya-yı İzamının Yedikule Surları Yakınlarına Defnedilmesi

Bâb-ı Âli'deki yeniçeri isyanı 3 gün boyunca devam etmiştir. Alemdâr Mustafa Paşa'nın akıbeti henüz belirsizliğini koruyordu ki 3. günün sonunda mahzende dumandan boğulmuş halde belinde Sultan II. Mahmud tarafından hediye edilen kılıç ve elinde tabancası ile bulunmuştur.²⁰ Alemdâr, müdafaa ettiği

¹⁴ Arapyan, gelişen olayları farklı kaynakların aksine şu cümlelerle izah etmiştir. Sadrazam Alemdâr Mustafa Paşa, aniden çıkan ve gittikçe büyüyen kapının bir tarafını da tutuşturan bu yangını görür görmez, hızla askerlerin yattığı tarafa gitti ve yüksek, kuvvetli bir sesle onlara: "Haydi, yiğit silah arkadaşlarım, hep geliniz, hepimiz hazır olunuz. Bütün fenalıklara karşı kuvvetinizi gösterecek o acı gün geldi. Sonuna kadar dayanalım. Etrafımızı ateş sardı. Çabuk olunuz, dışarı çıkalım. Birdenbire önümüze çıkan bu tehlikeye karşı koyalım. Düşmanların karma karışık sürüsünü dağıtarak, kılıçtan geçirerek, kendimizi kurtaralım. Onların kalabalığından katiyen korkmayınız. Az olmanıza bakarak çekinmeyiniz. Adetçe az olsak bile hepimiz yiğit oğlu yiğitleriz. Onlar gibi bayağı, terbiye görmemiş, cesaretsiz değiliz. Küçüklüğümüzden beri silah taşımaya alışık değil miyiz? Daima bizden çok onlara karşı dövüşmedik mi? Daima galip daima şerefli, şanlı görüldük, düşmanlarımızı kılıçtan geçirdik, kargaya karşı kartal gibi her zaman onları kaçırdık, darma dağınk ettik. Hiçbir zaman kollarımız kuvvet ve kudretini bırakmadı, kahramanlığımız bizi terk etmedi. Bizi saran düşmanların yüreğinde daha müthiş bir korku var. Çünkü bize, kılıçla değil de ateşle taarruz ediyorlar, bizi böyle korkutmak istiyorlar. Fakat bu ateş, içimizdeki mertlik duygularını azaltamaz. Bilakis düşmandan bu alçaklığın intikamını almak için, bizi daha çok tahrik ve teşvik eder". Askerlerini bu sözleriyle teşci ederken, bir taraftan da ateş, büyük bir şiddetle artıyor, etrafı sarıyor, kesif bir duman kendilerini boğuyordu. Askerler, yangının şiddetinden dolayı kendileri için artık paşalarını kurtarmanın ve ona yanaşmanın kabil olmadığını gördüler. Bundan sonra yiğitlik zamanının geçtiğini söyleyerek kendi başlarını kurtarma çareleri aramaya düştüler. Karşılarındakileri kılıç ve tüfekte dağıtarak kendilerine yol açtılar. Kalost Arapyan (1943). *Alemdâr Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*, Ankara, s. 17-18.

¹⁵ Alemdâr Mustafa Paşa, harem dairesindeki kuleye geçtikten sonra burada harem kethüdası vasıtasıyla Kırk iki Bölüğün Odabaşını çağtırmıştır. Odabaşı geldiğinde Alemdâr, "Bana Kırk ikinin yoldaşı derler, lâkin sizler gibi padişah haini değilim. Ancak bu arada elli altı adet cariye var, evvel Allah, sonra sana teslimdir. Bunlar avret makulesi olmağla, bir şeyden haberleri yoktur. Eğer bunlara ihanet ederseniz, Rûz-ı bezâ'da da'vâcınız hazret-i Allah azîmü's-şân olsun" demiş ve cariyelerin hepini odabaşına teslim ederek göndermiştir. Mehmet Ali Beyhan (2007). *Saray Günlüğü (1802-1809)*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi, s. 90.

¹⁶ Uzunçarşılı (1942), s. 180; Ali Seydi (1911). *Alemdâr Mustafa Paşa*, Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, s. 71-72; Şanizâde Mehmed Atullah Efendi (2008). *Şanizâde Tarihi*, C. I, (Yayına Hazırlayan: Ziya Yılmaz), İstanbul, s. 148-149.

¹⁷ *Servet-i Fünun*, Tarih: Ağustos 1327, Numara: 10.1501, s. 355.

¹⁸ Uzunçarşılı ve Mustafa Nuri Paşa, bulunduğu mahzeni ateşleyerek yaşamına son verdiğini ve dumandan zehirlenerek öldüğünü iddia ederken, Oğulkyan ise diğer kaynakların aksine Alemdâr Mustafa Paşa'nın dumandan zehirlenerek değil de patlama sırasında üzerine düşen bir taş sebebiyle öldüğünü söylemektedir. Georg Oğulkyan (1972). *Georg Oğulkyan'ın Ruznamesi 1806-1810 İsyânları*, Tercüme ve Notlar: Hrand D. Andreasyon, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 40; Uzunçarşılı, (1942), s. 180; Mustafa Nuri Paşa (1992). *Netayic'ül Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, C. III-IV, Sad., Notlar ve Açıklamalar Ekleyen: Prof. Dr. Neşet Çağatay, Ankara: TTK Yayınları, s. 231

¹⁹ Uzunçarşılı (1942), s. 184-185.

²⁰ Ünal (2008), s. 584.

mahzende cephaneyi ateşledikten sonra hazinesinin bulunduğu mahzene çekildiği için ölümünden sonra cesetlerle karşılaşanlar evvela etrafa saçılan mücevherât ve altınları yağma etmişlerdir.²¹

Alemdâr Mustafa Paşa'nın cansız bedeni, yeniçeriler tarafından sokaklarda sürüklendikten sonra bir ağaca asılarak cesede hakaret ve aşağılayıcı sözler sarf edilmiş ve ağzına koydukları tahta parçasını orada bulunanlara göstererek "Bakınız Rumeli eşkıyası tüttün çekiyor" ifadeleri ile alay konusu etmişlerdir.²²

Alemdâr'ın ölümünden sonra onun vefakâr adamlarından bir kaçı Alemdâr Mustafa Paşa ve Defterdar Tahsin Efendi'nin Et meydanına atılmış cesetlerini Yedikule haricine hendekler içindeki oluklara taş bile dikilemeden gömmüşlerdir. Alemdâr'ın hendeğe atılan parçalanmış cesedi 20 yıla yakın orada kalmış ve yeniçerilerin korkusundan hiç kimse kemikleri buradan toplayıp defnedememiştir.²³

Alemdâr ve Tahsin Efendi'nin cesetleri, ancak yeniçeriler Sultan II. Mahmud tarafından 1826 tarihinde ortadan kaldırıldıktan sonra, 1828 senesinde Sadrazam Benderli Mehmet Selim Sırrı Paşa'nın emriyle Yedikule surlarının yakınında bir mahale defnedilerek mezar taşları konulmuştur. Alemdâr Mustafa Paşa'nın kabri, Yedikule surlarının tren yolu mevkinin sağ tarafındaki hendekten itibaren başlayan Yedikule mezarlığına girilince etrafı büyük taşlarla örülmüş tek ve yüksek bir set üzerinde olup Tahsin Efendi de yanına defnedilmiştir.²⁴

3. II. Meşrutiyet Döneminde Tarih-i Osmanî Encümeni'nin Alemdâr'ın Kabri Hususundaki Faaliyetleri

III. Selim'in Nizâm-ı Cedidçi olarak tasvir edilen taraftarlarından Rusçuk Yaranının 1808 senesinde İstanbul'u zorlaması ile tam 100 sene sonra yine Rumeli'de ayaklanan asker Sultan II. Abdülhamid'e 1908 Temmuz'unda yeniden Meşrutiyet'i ilân ettirecek, 1 yıl sonra da ayaklanan irticayı bastırmak için Rumeli ordusundan birkaç tabur ve diğer gönüllülerden oluşturulan kuvvet, *Hareket Ordusu* adı altında Alemdâr'ın izlediği yoldan İstanbul'a girecekti.²⁵ Yakınçağ tarihi bağlamında önemli bir dönüm noktası olan II. Meşrutiyet, uzun soluklu batılılaşma serüveninin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde, tarihe ilgi duyan bir padişah olan Sultan V. Mehmed Reşad'ın 27 Nisan 1909 senesinde iktidara geçmesiyle bu hususa dair ilk olarak 17 Mayıs 1909 tarihinde dönemin önde gelen müelliflerinden Abdurrahman Şeref Efendi'yi vakanüvis tayin etmesi tarih bağlamında önemli bir aşamanın başlangıcını teşkil etmiştir. Tarih-i Osmanî Encümeni'nin kuruluş süreci de 25 Mayıs 1909 senesine tesadüf etmektedir.²⁶ Tarih-i Osmanî Encümeni'nin kurulma gerekçesi ifade edilirken, milletlerin geçmişini ve tarihi hadiselerini bilmelerindeki faydaların izaha gerek duyulmadığı kadar mühim olduğu belirtilmiş ve bu yararlılığın temin edilmesinde ihtiyaç duyulan bir eserin de olmaması büyük bir eksiklik olarak dile getirilmiştir.²⁷

Tarih-i Osmanî Encümeni'nin kurulması ile başlayan tarihi araştırma ve yayımlama sürecinde, 100 yıldır içlerinde kanayan bir yara mahiyetinde olan merhum Sadrazam Alemdâr Mustafa Paşa'nın ölümü ve sonrasında yaşanan sorunlar nedeniyle kabrinin yapılamaması, ona bir vatan ve millet borcu olarak hissiyat duyulması bakımından önemli bir mesele idi. Bu değerler dizisinde tarihi bir kimliği olan Alemdâr Mustafa Paşa'nın gündeme gelmesi ile alakalı olarak 17 Şaban 1328/ 24 Ağustos 1910 tarihinde Beyoğlu mutasarrıflığından gönderilen yazıda Alemdâr'ın Yedikule civarında bulunan kabrine türbe yapılması konusu ele alınmıştır. Burada kaleme alınan ifadeler ise şöyledir;

"Bundan yüz bu kadar sene evvel cennet-i mekân Sultan Selim Han Salis Hazretlerinin hal'iyle Devlet ve Millet-i Osmanî'nin dışarı olduğu ahvale çare sezâ olmak üzere Rusçuk'ta toplanıp Rusçuk Yaranı unvanıyla benâm olan erbâb-ı hâmiyetin tedbir ve teşvikiyle Alemdâr Mustafa Paşa gibi bir celâdetin hakan müşârûnileyhi tekrar icrâsı için Dersaadet'e vürudıyla o sırada zuhur eden vakayı müte'akip erbâb-ı isyan tarafından müşârûnileyhin Bâb-ı Âlide ne suretle şehid edilmiş olduğu malum-ı sami'i dakika danileridir. Müşârûnileyhin kabri Şemendüferle Yedikuleyi çıkınca orada ki Kabristanın kenarında ve Şemendüfer hattının yanı başında olduğu rivayet olunur. Selâme-i vatan uğrunda feda-yı can etmiş ve tarihümüzde pek büyük nâm ve şân bırakmış olan öyle bir zât-ı hamîyet-i simât için şimdiye kadar bir türbe yapılmamış ve hakkında vâcib olan ihtiramın icrâ edilmemiş olmasına te'essifle beraber lehu-l hamd ve elemine bu gibi an'anat-ı tarihiyemizle iştigâl edecek ve ona bir islahımızın nâmını ve mukâbirini ihyâ eyleyecek devr-i mes'udu idrak ettiğimizden şehid-i müşârûnileyhinde hakikaten kabri orada ise üzerine hiç olmazda ufak bir türbe inşası levâzımı kadri şinâsiden olur zannederim."²⁸

²¹ Arksan (1950), s. 38; Mensure Öztürk (2015). "Rusçuk Âyanı Alemdâr Mustafa Paşa ve Mallarının Müsâdere Sürecine Kısa Bir Bakış", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7, s. 112.

²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1993). "Mustafa Paşa Bayrakdar", *İA*, C. VIII, İstanbul: MEB, s. 726.

²³ *Seruet-i Fünun*, Tarih: Ağustos 1327, Numara: 10.1501, s. 355.

²⁴ Uzunçarşılı (1942), s. 189.

²⁵ Ortaylı (2011), s. 39; İhsan Burak Birecikli (2008). "Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme", *Akademik Bakış*, C. II, S. 3, s. 215-216.

²⁶ Mehmet Demiryürek (2013). "Tarih-i Osmanî Encümeni ve Mehmet Fuat Köprülü", *Karadeniz Araştırmaları*, S. 36, s. 119-120.

²⁷ Seyit Taşer (2012). "Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi'nin Açılışı ve Vali Arif Paşa'nın Nutku", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 27, s. 299.

²⁸ BOA, DH.İD. Nr. 33/ 19, (23/Ş/1329-19/Ağustos/1911), vr. 6.

Bunun üzerine Tarih-i Osmanî Encümeni bu konu ile ilgili Padişah'ın da onayını alarak Alemdâr'ın Yedikule'deki kabri üzerine türbe inşası için gerekli masrafların yapılması arzuhali ile Sadaret ve bu hususla alakalı diğer kalemlere bir yazı gönderilmesini talep etmiştir. Bu dönemde Beyoğlu Belediyesinin bağlı olduğu Şehir Emaneti'nin 8 Zilhicce 1328/ 11 Aralık 1910 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne sunduğu bir yazı da "Selâmet-i vatan uğrunda fedâ-yı cân ile Tarih-i Osmanî'de büyük bir nâm ve şân bırakmış olan Alemdâr Mustafa Paşa'nın Yedikule haricindeki türbesinin inşası için 500 liranın sarf-ı Cemi'yeti Umûmîye'yi Belediyece kararlaştırılmış olmakla Meclis-i Emânetin arz-ı ma'lûmât olunur"²⁹ ifadeleri ile türbenin inşa edilmesi için Belediye'nin 500 lira bütçe ayırdığının bilgisi verilmiştir.

Alemdâr Mustafa Paşa'nın kabrine bir türbe yapılmasına karar verilmesi konusunda Evrak Odası Başyardımcısı Mahmud Bey tarafından müsteşara tebliğ edilen ve Sadaret Dairesi Tahrirat Kalemine gönderilen yazıda, Hazine-i Hassa-i Şahane'den Alemdâr'ın kabri üzerine inşa olunacak masraflar için 4 Ramazan 1328/ 9 Eylül 1910 senesinde ihsan buyrulan 50 Osmanlı lirasının memura takdim edildiği bildirilmiştir.³⁰ Ancak yapılacak türbe için Hazine-i Hassa tarafından verilir Bâb-ı Âli tarafından havale edilen meblağın toplam değerinin 50.130 kuruş olup bunun 130 kuruşu da miriye ait olduğundan hazineye teslim edildiğine dair senet verilmiştir. Nihayetinde Evkâf-ı Hümâyûn Hazinesi'ne 8 Ramazan 1328/ 13 Eylül 1910 senesinde teslim olunan akçenin 50 lira olduğu görülmektedir.³¹

Tüm bu yazışmalar sonucunda türbe yapılması kararı alınmasına rağmen 3 Muharrem 1329/ 4 Ocak 1911 tarihinde Sadaret Dairesi'ne gönderilen bir belgede, merhum Alemdâr Mustafa Paşa'nın Yedikule haricindeki türbesinin inşası için kararlaştırılan tutarın verilmesi hususunda Belediye'nin memnun olduğu ifade edilmiştir. Ancak kabrin bulunduğu yerin Şemendüfer güzergâhında tren raylarına denk gelmesi sebebiyle başka bir münasip mevkiye naklinin daha uygun olacağına dair görüşlerini dile getirmişlerdir. Türbe inşası için ayrılan meblağın da Bâb-ı Âli'de bulunan Tarih-i Osmanî Encümeni'nin eline geçmediği için imar süresinin bitimine kadar korunması istenmiştir.³²

4. Alemdâr'ın Yedikule Yakınlarındaki Kabrinin Soğukçeşme'de Zeynep Sultan Camii Haziresine Nakli

Alemdâr Mustafa Paşa ile Defterdâr Tahsin Efendi'nin Yedikule'de bulunan mezarlarının yakınında ikinci bir demiryolu yapımının inşasına başlandığı için Alemdâr ve Tahsin Efendi'nin kemiklerinin, Tarih-i Osmanî Encümeni Reisi Abdurrahman Şeref'in Sadaret'e sunduğu bir arzuhal ile Soğukçeşme civarında bir mahale nakil olunarak³³ defnedilmesi kararı padişaha arz edilmiş ve bu karara müsaade alınmıştır.³⁴ Yapılan görüşmeler sonunda Alemdâr ve Tahsin Efendi'nin Yedikule'deki kemiklerinin Soğukçeşme civarında Zeynep Sultan Camii Şerif³⁵ Haziresine nakledilmesi uygun bulunmuştur. Buna göre bu nakil sürecinde yapılacak olan merasim için tertip hazırlanması hususuna dair Tarih-i Osmanî Encümeni bir yazı bildirmiştir. Söz konusu yazıda, merasimde jandarma ve polislerin bulunması gerektiğinden ilgili birimlerin bu konu hakkında bilgilendirilmesi ve icap eden miktarda alayın görevlendirilmesi talebi yer almıştır.³⁶

Alemdâr ve Tahsin Efendi'nin Yedikule'de mezarlarının açılması ve Zeynep Sultan Camii Şerif-i Haziresine nakli ile ilgili yapılan faaliyetler Servet-i Fünun'da şu şekilde ifade edilmiştir;

"Yüz beş sene evvel yeniçerilerin ihanetiyle can verdikten sonra sürüklene sürüklene Yedikule'ye getirilen Alemdâr ile vücudu binlerce parçaya ayrıldıktan sonra Tahsin Efendi ile birlikte gizli bir mahale gömülmüşlerdir. Mezarları yerden takriben bir metre kadar yüksekte olup dört vücut halinde idi. Şümenüfer güzergâhının pek aşağısında adeta bir çukur içinde bulunuyordu. Güzergâhtan itibaren Alemdâr'ın, Tahsin Efendi'nin ve yine onlarla beraber şehid edilen Tahsin Bey'in ağası Ebubekir Ağa ile Alemdâr'ın ağası Garip Selim Ağa'nın mezarları görülmüyordu. Mülletin hiss-i ihtiramıyla tanındâr olan kazmalar, kürekler toprağa girdikçe her dakika muhterem mukaddes vatanperverleri yiyip bitiren kitle-i haktan bir parça ayrıldıkça nazarlar bir an ta'zim ve takdis ile parlıyor, açılıyor, küçük bir

²⁹ BOA, DH.İD. Nr. 33/ 19, (23/Ş/1329-19/ Ağustos/1911), vr. 2.

³⁰ BOA, BEO Nr. 3802/285124, (6/N/1328-11/Eylül/1810), vr. 1; BOA, İ.MBH. Nr. 3/ 51, (3/N/1328-8/Eylül/1910).

³¹ BOA, BEO Nr. 3802/285124, vr. 3. Bâb-ı Âli'den Evkâf-ı Hümâyûn Hazinesi'ne ihsan olunan meblağı senedin sureti için bkz. Ek 1.

³² BOA, DH.İD. Nr. 33/ 19, (23/Ş/1329-19/ Ağustos/1911), vr. 1.

³³ "Tarih-i Osmanî'deki nâm-ı bülendi ile gayr-ı münteşir olarak Yedikule haricinde bir mahalde mefdûn bulunan Alemdâr Mustafa Paşa ile vak'a-i malûmede müşârûn ileyh ile maktûl olan Defterdâr Tahsin Efendi'nin memerr-i nâs bir mevki'e nakl-i izâmları derece-i vücûbda görüldükçe, bu kerre mahall-i mezkûra nef-i umûm icâbınca bir ikinci demiryolu ferşi devletçe taht-ı karâra alınarak hattâ inşâ'ata da mübâseret kılınmasına binâ'en vücûb-i ma'rûz bir derece dahâ kuvvet bulmağla ve izâmın sûr dâhilinde ve Soğukçeşme civârında bir mahalle nakli Şehir Emâneti'yle bi'l-müzâkere, taht-ı karâra alınmış ve dâhil-i sûra meyyit defni bâ-İrâde-i Seniyye memmû' bulunmuş olmağla, evvel-i emrde hâric-i sûrdan nakl olunacak bu izâmın mahall-i mezkûra defni husûsuna müsâ'de-i Seniyye-i Hazret-i Hilâfet-penâhî'nin istihsâli zımnında keyfiyyetin huzûr-ı Sâmi-i Sadâret-penâhîleri'ne arz u iş'ârına mücâseret kılınır". BOA, BEO Nr. 3905/ 292825, (12/C/1329-11/ Mayıs/1911), vr. 1; BOA, DH.İD. Nr. 33/ 19, vr. 4.

³⁴ BOA, İ.MBH. Nr. 6/ 32, (12/C/1329-11/ Mayıs/1911).

³⁵ Zeynep Sultan Camii Şerif, Sultan III. Ahmed Han Salis Hazretleri'nin kerimesi Sultan Zeynep Asime Hazretleri tarafından 1769 tarihinde inşa edilmiştir. 93 harbi sırasında iskân eden muhacirler zamanında pencereler tahrip edilmiş olmakla Alemdâr'ın kabrinin nakli zamanında yalnız 1 penceresi kaldığından harap durumdadır. Tramvayın buraya tesadüf etmesi sebebiyle Zeynep Sultan ile zevci muhterem Melek Mehmed Paşa'nın türbeleri yıkılmış ve bakaya-yı izâmları birer sandığa konularak caminin Nur-u Şerif dâhilinde saklanmıştır. Alemdâr için inşa olunacak türbenin yanına bir türbe daha inşa olunarak buraya da Sultan ile Paşa'nın bakaya-yı izâmı nakledilecektir. *Servet-i Fünun*, s. 356.

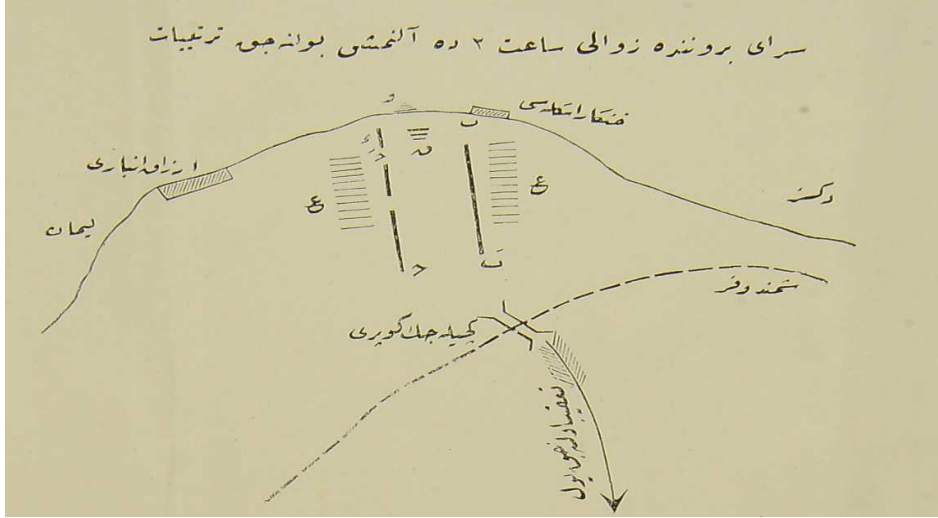
³⁶ BOA, DH. MTV. Nr. 51/ 19, (18/Ş/1329-14/ Ağustos/1911).

kemik olsun bırakmamaya çalışılıyordu. Mezarların etrafında yüzlerce kişi bulunmakla beraber sessizlik içinde ediliyordu. İlk olarak kurtarılan Alemdâr'ın kırılan başıdır. Artık kazma kürek bırakılmış çekiç ile çekiç ile toprak karıştırılıyordu. Ara sıra meşgul şekli ve rengi garip etmiş küçük küçük kemikler bulunuyordu. Bir müddet kazıldıktan sonra bacak kemiklerinden biriyle el kemiklerinden bir tanesi bulunabildi. Bir asır zarfında toprak bu büyük vücudun pek büyük aksamını bala' ve mes etmişti. Tarih-i Encümeni azasından Efdalüddin Bey, suret-i mahsusa da tertip edilen torbalardan birini alarak Alemdâr'ın kabri yanına geldi ve bulunan kemikleri ve topraktan bir kısmı torbaya vazi' etmeye başladı. Metrukât-ı vücud Alemdâr'ın tamamıyla ahz olunduğuna kabaa't husule geldiği zaman hazırlanmış olan tabutlardan birine torba konuldu. Tabutun üzeri ibtidâ'î şal ile ve sonra hayatında en ziyade sevdiği en ziyade kışkırdığı Osmanlı Bayrağı ile örtüldü."³⁷

Alemdâr ve Tahsin Efendi'den geriye kalan kemikler, büyük bir titizlik içinde gömüldüğü mezardan çıkarılarak tabutlara konulmuştur. Bakaya-yı izâmın Zeynep Sultan Camii Şerif Haziresine nakledilmesinde Tarih-i Osmanî Encümeni'nin de katkıları ile bir merasim programı hazırlanmış ve bu programın krokisi daha evvelden belirlenerek nakledilme usulü bu kapsamda uygulanmıştır. Nakil sürecinde Yedikule'de icra edilecek merasim ile Sarayburnu'nda tertip olunacak alayda yeteri kadar polis bulundurulması ve tam zamanında orada olunması hususunun Polis Müdüriyyet-i Umumiyyesi'ne bildirilmesi ile görevlilerin kesin suretle belirlenmesi bâbında 18 Şaban 1329/ 14 Ağustos 1911 tarihinde bir ferman çıkarılmıştır.³⁸

5. Nakil Sürecindeki Resmî Merasim Programı

Alemdâr Mustafa Paşa ile Defterdâr Tahsin Efendi merhumdan geriye kalan kemiklerin, Yedikule'den Zeynep Sultan Camii Şerif Haziresine nakledilmesi sırasında uygulanacak olan merasim için bir program hazırlanmıştır. Bu program dâhilinde Dersâdet Polis Müdüriyet-i Umumiyyesi'ne jandarma ve polis teşkilatının da merasimde yer almaları gerektiği bildirilmiştir. Ayrıca Tarih-i Osmanî Encümeni Başkanlığından, Yedikule ve Sarayburnu'nda tertip olunacak alay için de yeteri kadar polisin bulundurulması konusunun ilgili kuruluşlara haber verilmesi tebliğ edilmiş ve programın bir nüshası da bu yazıya iliştilerle gönderilmiştir.³⁹ Buna göre tertip edilen program ve güzergâhın krokisi şu şekildedir;

Sarayburnu'nda saat 2'de alınmış bulunacak tertibat⁴⁰:

(Sağdan sola)

Deniz, Hünkâr İskelesi, Erzâk Anbârı, Şimendüfer, Geçilecek Köprü, Liman, Takip Olunacak Yol

V: İstimbot'un yanaşacağı mahal.

B: Cihet-i Askeriye tarafından işgal edilecektir.

H: Mekâtib-i Mülkiye'nin işgal edeceği mevki.

N: Tarih-i Osmanî Encümeni Heyeti, Cihet-i Askeriye'den ve Mülkiye'den tayin edilecek müstakbelin heyeti.

E: Polis, Jandarma ve Belediye çavuşları.

A: Seyirci ve ahaliye tahsis edilen mevki.

Hazırlanmış olan bu tertibatın kabul edilmesi ve düzeninin muhafazası, Merkez Kumandanlığı tarafından tayin edilecek İnzibat Askeri Memurları tarafından temin edilecektir.

1327 Senesi Ağustosunun 5. Cuma günü merhum Alemdâr Mustafa Paşa ile Rusçuk Yaranından Defterdâr Tahsin Efendi'den geriye kalan kemiklerin nakledilme merasiminin programı şöyledir:

³⁷ Servet-i Fünun, s. 354.

³⁸ BOA, DH.MTV. Nr. 51/ 19, (18/Ş/1329-14/Ağustos/1911), vr. 5.

³⁹ BOA, DH.MTV. Nr. 51/ 19, (18/Ş/1329-14/Ağustos/1911), vr. 1.

⁴⁰ BOA, DH.MTV. Nr. 51/ 19, (18/Ş/1329-14/Ağustos/1911), vr. 3.

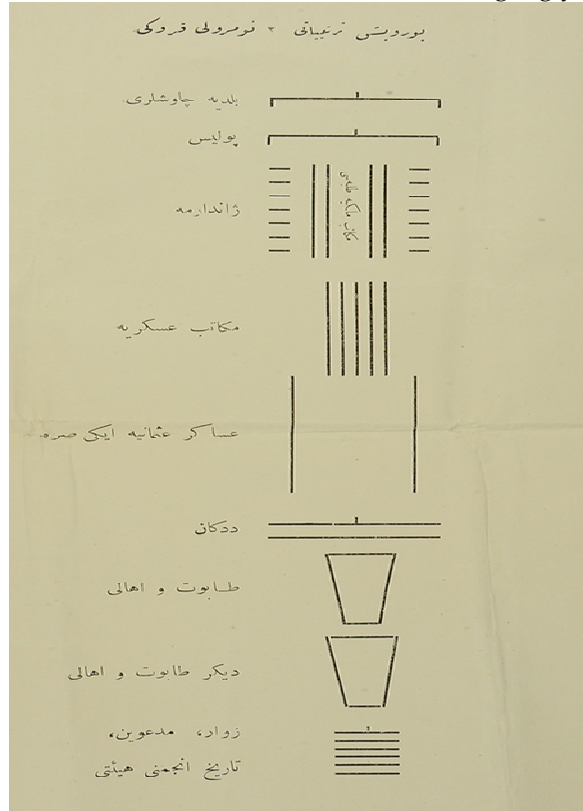
1-Güzergâh: Yedikule'den sahile; deniz yolu ile Sarayburnu'na; Sarayburnu'ndan doğru yol ile Soğukçeşme Kapısı'na; Zeynep Sultan Camii Şerif-i'ne.

2-Merasim: Yedikule'de Tarih Encümeni Azası, Daire-i Harbiye ve Bahriye ve Şehir Emaneti'nden birer zat ve merhumun akrabasından gelecek şahıslar, istimbotta Yedikule'ye yola çıkacaklar ve orada bakaya-yı izâmın kabirden ihraç ve İstimbota naklinde hazır bulunacaklardır. İstimbotlara refakat olarak cenazeyi takiben Sarayburnu mevkiğine geleceklerdir. Yedikule'de, İskele mevkiide jandarma ve polis ile Belediye memurları tarafından merasim gerçekleştirilecektir. Sarayburnu'na ulaşıldığında, krokide belirtildiği surette Bahri ve Berri Asâkir-i Osmâniyye ve Askeri ve Mülki Mekâtib-i Âliyye öğrencileri ve sair davetlilerin huzuruyla mevkiye gelinecek ve tabutun iskeleye çıkarılması ile resmi program yerine getirilecektir. Bu sırada Tarih-i Osmanî Encümeni Komisyonu adına bir hitabe ve dini bir merasim ile defin icra olunacaktır.⁴¹

3-Tabutlar: Şal ve mübarek örtü ve ser-pûş-i kadim olan (Kallâvî) ve (Horâsânî) kavuk ve yalnız Alemdâr Paşa'nın tabutuna Osmanlı Sancağı konulacaktır.

4-Hareket Vakti: Köprü üzerinde Bahriye Karakolu'nda üç istimbota hazır bulunacak. Bunlardan biri, Yedikule'de erken bulunmak ve oradaki işlerde hazır olmak üzere tayin edilen görevlileri saat 10'da götürülecek ve diğer iki istimbota, Yedikule'deki merasime iştirak edecek diğer kişileri götürmek için saat 11'de hareket ederek bakaya-yı izâmı yüklenerek dönüş yapacak ve saat 2'de Sarayburnu'na yanaşacaktır. Aynı zamanda ikinci maddede görülen merasime refakat edilecektir.

5-Elbise: Zabıtlar ve Ümera Cumalık elbiselerini, sivil olanlar da Redingot giyinmiş olacaktır.

Yukarıda verilen tertip programında en üst bölümden aşağıya doğru Belediye Çavuşları, Polis, Jandarma, Mekâtib-i Mülkiye Talebesi, Mekâtibi Askeriye, Asâkir-i Osmâniyye (iki sıra), Dedegân, Tabut ve Ahali, Ziyaretçiler, Davetliler, Tarih-i Osmanî Encümeni Heyeti sıralanmıştır.⁴²

Alemdâr Mustafa Paşa ve Tahsin Efendi'nin tabutları üzerine İstanbul'dan görevlendirilen memur tarafından serpuşlar örtülerek saat 1'de Fettah ve Sena istimbotaları ile taşınmak üzere hazırlanmıştır. Ayrıca Jandarma efradı ve Belediye memurları da hazır vaziyete geçmişlerdir. Deniz üzerinde, tabutlar Hünkâr

⁴¹ Alemdâr'ın defni merasiminde Tarih-i Osmanî Komisyonu'ndan Ahmed Refik Bey'in okuduğu hitabe şöyledir; "Vatanımızın büyük kahramanı muazzez İstanbul'umuzun sinesine gömmek bu muhterem vücuda layık olduğu tebcilât-ı ibrâz etnekle mühim bir vazife-i ifâ etmiş oluyoruz. Bu tevkîrat Osmanlı milletinin kâdir şînâslığını Osmanlı ruhunun güzel ve dil-nişin zatımıza dercan mebrûtiyyetini gösterir parlak bir nişanedir. Fil hâkikâ vatan muhabbeti yalnız mâ'nevî hisler zâhiri faziletlerle te'min edilemez. Bir milleti vatanına bağlayan vatanı uğrunda fedâi can-a sevk eden vatanının her zerre-i hâkkı için fa'âl bir kalp metîn bir bazı ile çalıştırılan hâddi. Fakat ceoher-i cân kadar kıymetdâr daha bazı mühim anâsır vardır ki onlarda ecdadımızın bakaya-yı izâmı. Kalblerimizde zevâl na-pezir bir hiss-i ihtirâm peyda eden fedakârlıkları ordumuzun şanlı ve şerefli mazisi, milletimizin vatan ve Osmanlılık uğrundaki gayretleridir. İşte bu fedakârlıkların kıymeti bu gayretlerin hamiyeti tarihin dest-i erşâd ve ikâ'zıyla zamanlarımıza nakş olunarak kalblerimizi ulvi ve şanlı vatanımıza samimi bir surette bend edecek revâbıtı teşkil ederler". Servet-i Fünun, s. 354.

⁴² BOA, DH.MTV. Nr. 51/ 19, (18/Ş/1329-14/Ağustos/1911), vr. 4.

İskelesi'nden sandalla Fettah istimbotuna nakil olunarak Fettah ve Sena istimbotlarına kayıklarla dağılmışlardır. Tabutlar istimbota nakil olur olmaz bayraklar alâmet-i hatim olmak üzere yarıya indirilmiş ve saat 1 buçuk dolaylarında Yedikule'den hareket edilmiştir. En önde beyaz soylu bir kuş gibi Fettah istimbotu Marmara'nın mavisin yarararak onu sağdan sola Sena istimbotu diğer sağdan Muavenet-i Maliye Torpidosu ve beyaz küçük sandallar takip etmiştir. Sarayburnu'na geldiği zaman nazır bir kitle tarafından karşılanan cenazeler, Topkapı Sarayı'nın Soğukçeşme kapısından geçerken yine bu iki mühim zat hakkında merasim olunan askeriye ile birlikte yol alınmıştır. Zeynep Sultan Camii Şerif'ine girildiği zaman eski Vakıf Dairesi Baş memuru Cemal Bey tarafından Alemdâr ve Tahsin Efendi'nin cenazelerinin nakli gerçekleştirilmiştir.⁴³

Zeynep Sultan Camii Şerif-i Haziresine nakil olunan mezar taşlarının üzerinde Alemdâr için Keçecizâde İzzet Molla tarafından vefat ettiği tarihten 20 yıl sonra kaleme alınan şu satırlar yer almaktadır;

"Sadr-ı esbâk Mustafa Paşa'nın erbâb-ı fütun tu'm seyf eylemişti. Dühûre vermişken nizâm nâse vâcibken vekil-i Padişaha ihtiram pare pare eyleyip cismın o bed failler ettiler bir câh battala bulup birkaç izam etmişken vaka'i mevki yirmi yıl mürrûr olmamıştı. İmkân-ı tây'in-i makam şimdi hâkk-ı mestur edip Sadr-ı Selim ihlalkatı eyledi. Evvel-i ol zamaneden seyfiyle acz-i intikâm olup tabiyin ol destur şehidin karın-ı nâmını ibkâ ile kıyıldı. Kendisi ibkâi nâm dikdi taş menzilâne merdâneğiye şüphesiz hayr ile mezkûr efvâh oldu. Taaruz-u kıyam asef devrâne ihsân eyleyip umur-u tevîl eylesin sahib-i mezar-ı meğfurat râb inâm azat ol dedi demiştim. Rihleti tarihini Mustafa Paşa şehida eyledi adn-ı makâm."⁴⁴

Sonuç

Alemdâr Mustafa Paşa'nın Rusçuk âyanı olması ile haiz olduğu vazifeler dâhilinde idari anlamda büyük nüfuz elde ederek 1808 senesi Temmuz'unda on beş bin askeri ile İstanbul'u zorlaması, onun sadaret makamına kadar yükselmesine vesile olmuştur.

Alemdâr, kısa süren sadaret dönemi boyunca devletin bütün yönetim işlerinde salâhiyet sahibi olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda kendi otoritesini tesis etmiştir. Ancak bu sürede Alemdâr'ın bilhassa askeri alanlarda yapılacak yeni düzenlemelerde faaliyet göstermesi, yeniçeri ocağının Mustafa Paşa aleyhindeki propagandalarını aşikâr hale getirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler sonunda yeniçerilerin Bâb-ı Âli'yi muhasarasında kendi eliyle yaşamına son vermiştir.

Alemdâr'ın öldüğü dönem, II. Mahmud'un henüz genç ve bazı hususlarda pek muktedir olmadığı bir zaman dilimini kapsamaktadır. Osmanlı Devleti'nin reform sürecinin başladığı ancak bu sürecin temel taşı olan askeri sistemin evrilemediği bir dönemde gelişen Alemdâr vaka'sının ardından Mustafa Paşa'nın kabir yeri dahi yeniçeri ocağının ilga edilmesi ile belirlenmiş ve mezar taşları konulmuştur. Tarihin mühim sayfaları arasında yer alan bu olayın üzerinden tam 1 asır sonra II. Meşrutiyet'in ilân edilmesi ile Osmanlılık fikri ve Osmanlı tarihçiliğinin önemi artmış ve Tarih-i Osmanî Encümeni'nin de katkıları sonucu gecikmiş de olsa tarihi bir şahsiyet olan Alemdâr'ın kabir nakli serüveni nihayet bulmuştur.

Çalışmamızda, Alemdâr Mustafa Paşa'nın Yedikule surları haricindeki kabrinin Zeynep Sultan Camii Haziresine nakli süreci belgeler suretiyle aktarılmıştır. Belgelerden elde edilen bilgiler dâhilinde, II. Meşrutiyet döneminde, Osmanlı'nın tarihçilik bağlamında sosyo-kültürel değerlere verdiği önemin ne derece büyük olduğu ve İstanbul halkının da bu konuda dönemin mühim şahsiyetlerinden feyz aldıkları görülmektedir.

Sonuç olarak, Osmanlı tarihinin kilit noktalarında kendini göstermiş olan üzerine destanlar yazılacak kudrette bir cesaret ve kahramanlık sergileyen Alemdâr Mustafa Paşa'ya yapılan cenaze merasiminin, dönemin tarihçilik anlayışını aktarması bakımından önemli bir hadise olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

A-Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)
Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO) Nr. 3802/285124, 3905/ 292825
İrade Mabeyn-i Hümayûn (İ.MBH.) Nr. 3/ 51, 6/ 32
Dahiliye Nezareti İdare Evrakı (DH. İD) Nr. 33/ 19
Dahiliye Nezareti Mütenevvia Evrakı (DH. MTV) Nr. 51/ 19, (18/Ş/1329-14/Ağustos/1911).
Hatt-ı Hümayun (HAT) Nr. 1506/ 19
Servet-i Fünun, Tarih: Ağustos 1327, Nr. 10.1501

B- Kitap ve Makaleler

Abdurrahman Şeref (2005). *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Yayına Hazırlayan: Musa Duman), İstanbul: Bilimevi Basın Yayın.
Ahmet Cevdet Paşa (1984). *Tarih-i Cevdet*, C. IV-V, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
ARAPYAN Kalost (1943). *Alemdâr Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*, Ankara.
BEYHAN Mehmet Ali (2007). *Saray Günlüğü (1802-1809)*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
BİRECİKLI İhsan Burak (2008). "Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme", *Akademik Bakış*, C. II, S. 3, s. 211-226.
DANIŞMEND İsmail Hami (1962). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. IV, İstanbul.
DEMİRYÜREK Mehmet (2013). "Tarih-i Osmanî Encümeni ve Mehmet Fuat Köprülü", *Karadeniz Araştırmaları*, S. 36, s. 119-128.
Efdalüddin (1329). "Alemdâr Mustafa Paşa", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Cüz 10, İstanbul.

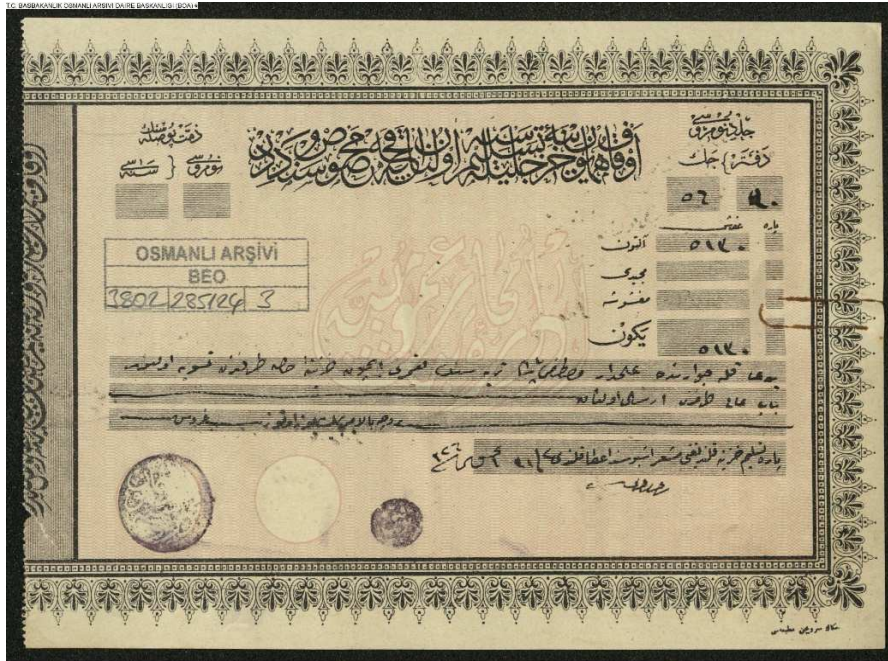
⁴³ Servet-i Fünun, s. 356.

⁴⁴ BOA, DH.MTV. Nr. 51/ 19, (18/Ş/1329-14/Ağustos/1911), vr. 3; Servet-i Fünun, s. 356.

- ERBULUT Özgür (2009). *Alemdâr Mustafa Paşa ve Hayatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERKSAN A. Cemal (1950). "Selim III ve Alemdâr Mustafa Paşa", *Tarih Dünyası*, Özel Sayısı, İstanbul: Saka Matbaası, s. 3-42.
- KARAL Enver Ziya (1999). *Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara: TTK Yayınları.
- Mustafa Nuri Paşa (1992). *Netayic'ül Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, C. III-IV, Sad. Notlar ve Açıklamalar Ekleyen: Prof. Dr. Neşet Çağatay, Ankara: TTK Yayınları.
- OĞULUKYAN Georg (1972). *Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi 1806-1810 İsyancıları*, Tercüme ve Notlar: Hrand D. Andreasyon, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- ORTAYLI İlber (2011). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- ÖZTÜRK Mensure (2015). "Rusçuk Âyanı Alemdâr Mustafa Paşa ve Mallarının Müsâdere Sürecine Kısa Bir Bakış", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7, s. 95-129.
- SERTOĞLU Midhat (1973). "Alemdâr Mustafa Paşa Olayına Ait Bir Vekayinâme: 3", *Hayat Tarih Mecmuası*, C. II, S. 12.
- SEYDİ Ali (1911). *Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul: Kanaat Matbaası.
- Şanizâde Mehmed Ataullah Efendi (2008). *Şanizâde Tarihi*, C. I, (Yayına Hazırlayan: Ziya Yılmaz), İstanbul.
- TALUY Hayrettin Ziya (1945). *Yurt İçin Alemdâr Mustafa Paşa*, Ankara.
- TASER Seyit (2012). "Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi'nin Açılışı ve Vali Arif Paşa'nın Nutku", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 27, s. 297-304.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı (1993). "Mustafa Paşa Bayrakdar", *İA*, C. VIII, İstanbul: MEB, s. 720-727.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı (1942). *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yühkoğlu Süleyman Ağalar ve Alemdâr Mustafa Paşa*, Ankara.
- ÜNAL Fatih (2008). "Aleksander Grigoreviç Krasnokutsk'un Günlüğünden 1808 Yeniçeri Ayaklanması ve Alemdar Mustafa Paşa Vakası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. I, S. 4, s. 574-590.
- YILDIZ Aysel Danacı (2008). "III. Selim'in Katilleri", *Osmanlı Araştırmaları*, C. XXXI, İstanbul, 199 s. 55-92.

Ekler

Ek. 1 Evkâf-ı Hümayûn Hazine-i Mertebesine Teslim Olunan Akçeye Mahsus Senet⁴⁵

BEO.003802.285124.003

Ek. 2 Alemdâr Mustafa Paşa ve Defterdâr Tahsin Efendi'nin Bakaya-yı İzamnın Nakil Merasiminden Resimler⁴⁶

⁴⁵ BOA, BEO, 3802/ 285124, (6/N/1328-11/Eylül/1810), vr. 3.

⁴⁶ *Servoet-i Fünun*, Tarih: Ağustos 1327, Nr. 10.1501, s. 337.

EK. 3 Cenazeler, Saray içerisinden Zeynep Sultan Cami'ye doğru gtrlrken⁴⁷

EK. 4 Alemdâr ile Tahsin Efendi'nin Merasim ile Tabutları Tařınırken⁴⁸

⁴⁷ *Seroet-i Fünun*, Tarih: Ağustos 1327, Nr. 10.1501, s. 341.

⁴⁸ *Seroet-i Fünun*, Tarih: Ağustos 1327, Nr. 10.1501, s. 340.